

הרב יצחק יוסף*

הראשון לציון, הרב הראשי לישראל

ונשיא בית הדין הרבני הגדול

האם מותר לחמם אוכל על הפלאטה מיו"ט ראשון ליו"ט שני

בס"ד

כ"א אייר תשע"ח

לכבוד היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, כש"ת כה"ר אליעזר בוטון שליט"א.
שלום רב

ע"פ המבואר בספר ילקוט יוסף שבת כרך א' חלק רביעי הלכות מלוה מלכה, מותר להוציא חלה קפואה כרי להפשירה מיו"ט ראשון ליו"ט שני, כיון שאינו עושה פעולה של הכנה בידים, ועוד שהוא לצורך מצוה שרי. ושואל האם מותר גם להניח אוכל מבושל על הפלאטה כדי לחמם את האוכל מיו"ט ראשון ליו"ט שני, שהרי החימום על הפלאטה לא חשיב מלאכה, ולא גרע מלהוציא חלה קפואה לצורך יו"ט שני.

לכאורה, יש חילוק בין להוציא חלה קפואה, שבה פעולת ההפשרה נעשית מאליה, לבין חימום התבשיל, שלא נעשה מאליו אלא מכח נתינת התבשיל על הפלאטה, וכך דרך הבישול ולא מחשיבים זאת כגרמא. זאת, מפני שבמה שהאדם מניח את התבשיל ע"ג הפלאטה נחשב שעושה חלק מפעולת החימום, וכמו שבהנחת תבשיל על האש בשבת, שיש בה חיוב משום מבשל, כי הוא עושה חלק מהבישול בזה שמניח. ולכן, אין להניח תבשיל על הפלאטה לחממו ביו"ט ראשון לצורך יו"ט שני, ואף שהאוכל מבושל ויבש ואין בו משום בישול, מ"מ יש בו משום הכנה, ואין יו"ט ראשון מכין ליו"ט שני.

ואיסור הכנה מיו"ט ראשון ליו"ט שני, אינו מטעם איסור מלאכה לצורך חול, אלא מטעם "הכנה". ובכלל האיסור הוא אפילו דבר שאין בו מלאכה, וכמ"ש

(* נמסר למערכת ע"י הרב השואל.

האם מותר לחמם אוכל על הפלאטה מיו"ט ראשון ליו"ט שני

הרמ"א בהגה (סי' תרסז), שאסור להעמיד השלחנות והספסלים בבית לצורך הלילה, דהוי הכנה. וכ"כ האחרונים (או"ח סי' תקג) שאסור אפי' בדבר שאינו מלאכה, רק טרחא בעלמא, כגון הדחת קערות, והבאת יין מיו"ט לחבירו [ובצל"ח (ביצה טו): הביא את דברי האחרונים הנ"ל, וכתב שלמעשה יש להסתפק בזה לגבי הכנה מיו"ט לשבת, כיון שבירושלמי (ביצה פ"ב ה"א) מוכח שדבר שמותר לעשותו בשבת ואינו מלאכה, מותר לעשותו מיו"ט לשבת, אך לא מיו"ט לחבירו. אכן, יל"ד דהירושלמי ס"ל כרב חסדא (בבבלי פסחים מו:), דמדאורייתא צרכי שבת נעשים ביו"ט, משא"כ להפוס' כרבה (עי' ב"י או"ח סי' תקכו), שעיקר ההיתר רק משום הואיל. ולכן בסמוך לחשיכה, דלא שייך הואיל (כמ"ש התוס' פסחים מו: ד"ה רבה, וביצה כא. ד"ה אין, ובכ"ד), יש לאסור הכנה אפי' בדבר שאינו מלאכה].

ובמבשל וכדו', יתכן לאסור כזה גם מטעם הכנה דאורייתא, וכמ"ש בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' קל) לגבי י"ט שחל בע"ש, ומתחיל לבשל סמוך לחשיכה, ומתבשל בשבת, שנחלקו האחרונים במי שעושה כן בסוף השבת, אם חייב משום אופה כשנגמר בחול. ואף שיש לחלק, שכאן נגמר בזמן של איסור, המנ"ח (מצוה רצח) דן בזה, והביא מהמשנה (כריתות יט) לגבי שבת ויוהכ"פ הסמוכים זל"ז, דמוכח שאם עשה מלאכה בביה"ש שבאמצע, פטור, דאמרין חצי עשה ביום זה וחצי עשה ביום אחר. אלא שהעיר ע"ז ממנחות (דף צח), ע"ש. וגם אין לאסור בזה מדאורייתא משום חצי שיעור, כיון דלא חזי לאצטרופי (מאחר שהתחיל סמוך לחשיכה), ועוד שכאן זה חצי שיעור באיכות ולא בכמות, וכ"כ בפשיטות במנ"ח (שם) שאין בזה איסור תורה של ח"ש.

והמג"א (ר"ס תקכו) כתב דאסור לבשל ביו"ט שחל בע"ש סמוך לחשיכה, כיון שהוא איסור דאורייתא, ולא שייך הואיל. ולהנ"ל, אפשר שאין בזה איסור דאורייתא, לא משום שבת ולא משום י"ט, ולגבי איסור דרבנן מהני עירוב תבשילין.

אלא שיש לדון בזה לאיסור דאורייתא משום הכנה דרבנן (ממילא לא יועיל לזה עירוב תבשילין), לשיטת כמה ראשונים (תוס' ביצה ב: ד"ה והיה ובעירובין לח. ד"ה משום בת' קמא. רשב"א ור"ן ביצה ב: סמ"ג לאוין עה. ודלא כדעת הריצב"א בתוס' בעירובין שאיסור הכנה שייך רק בדבר חדש ולא באפיה ובישול, שהוא תיקון בעלמא) שבאופה ומבשל מיו"ט לשבת, יש איסור הכנה דאורייתא (מוהכינו את אשר יביאו), ורק מטעם "הואיל" נעשה לאיסור דרבנן. ולכן, אם האדם הכין ביו"ט סמוך לחשיכה, באופן שאין את ההיתר

של הואיל, אסור לאכלו בשבת שלמחרת משום הכנה (סמ"ג שם). והרמב"ן (מלחמות פסחים מז, ובר"ן שם) מפרש דמדאו' אין צרכי שבת נעשים ביו"ט משום איסור הכנה (מוהכינו את אשר יביאו). דכיון שאין י"ט מכין לשבת בהכנה דממילא, כ"ש שאין י"ט מכין לשבת בהכנה ידידים, ודלא כתוס' שכתבו דהכנה דבידידים קילא. ולפ"ז המעמיד קדירה על האש ביו"ט שחל בע"ש, סמוך לחשיכה, אפי' אם על העמדה אינו חייב משום מבשל, מ"מ יש בו איסור תורה של הכנה. עכת"ד הגרצ"פ פראנק שם.

אכן בנ"ד [שמחמם את המאכל] קיל טפי, שבבישול אחר בישול בפרט בדבר יבש, י"ל שגם לשיטת הראשונים הנ"ל, לא שייך לאסור מטעם הכנה. כיון שאין כאן שינוי במהות הדבר.

אכן, עיקר דברי המג"א (ר"ס תקכז), שאסר לבשל סמוך לחשכה, אינם עיקר לדידן, לפמ"ש מרן הב"י (ר"ס תקכז) בשי' הרמב"ם, שגם לרבה דאית ליה הואיל, מדאו' צרכי שבת נעשים ביו"ט גם מבלי טעם הואיל, ודלא כהתוס' (ביצה ב:): דהוי כאופה מיו"ט לחול. והינו שרבה חזר והודה לר"ח בסברא זו, דמדאו' צרכי שבת נעשין ביו"ט. וגם טעם הכנה ליכא, כיון שאין זה דבר חדש שלא היה בעולם, כמו ביצה שנולדה, וכ"כ המאירי (רפ"ב דביצה). וכדברי הב"י כתבו הרבה אח' (מהר"י אשכנזי, חמד משה, בית מאיר, מהר"ש קלוגר, שואל ומשיב, דברי מלכיאל ועוד). וכ"כ בערוך השלחן (תקכז סק"ג), דמה שמקילים לבשל סמוך לחשכה, סומכים על הרמב"ם הנ"ל, ושכן מבואר בירושלמי (פ"ב דביצה). ע"כ. ולהלכה, אע"פ שלכתחלה יש ליזהר בזה, מ"מ בשעה"ד יש לסמוך להתיר בישול אפי' סמוך לחשכה, וגם הש"ס סתם דין זה להתיר ע"י ע"ת ולא חילקו בזה כלל.

וכ"כ בפמ"ג (פתיחה כוללת להל' י"ט פ"א אות יז) שמנהג העולם שמטמינים ביו"ט טשאלנט לצורך השבת ומתבשל ומצטמק והולך כל ליל השבת, אף שאינו ראוי לאכילה כלל עד חצות הלילה, ואין שייך כאן "הואיל". וע"ע באבני נזר (א"ח סי' שצז) דמשום מלאכה לא היה איסור לבשל סמוך לחשיכה שלא יגיע לכמאכל ב"ד רק בחול, ואפי' בשבת שאחר י"ט אין בזה חיוב, שאין שבת וי"ט מצטרפין לאיסור תורה, ולכן שוב מותר משום עירוב תבשילין.

האם מותר לחמם אוכל על הפלאטה מיו"ט ראשון ליו"ט שני

אמנם בס' ראשון לציון (ביצה ב:) פשיטא ליה להתיר לבשל דבר שלא יתבשל ביו"ט אפי' כמאכל בן דרוסאי, ולא יהיה שהות ביו"ט לאכול ממנו אורחים, וכן נוהגים לאפות ולבשל ביו"ט עד שקיעת החמה, אע"פ שאין שהות לגמור חצי בישול מהתבשיל, דכולי יומא טבא שרי לאפויי ולבשולי בכ"ג, שכל מלאכות או"נ המותרות ביו"ט לצורך יו"ט עצמו, הגם שעושה אותם לצורך השבת שלמחר, לגבי מלאכות אלו חול גמור הוא וכו'.

ולגבי דין הכנה משבת לחול משום הפסד, יש להביא ראיה להתיר ממ"ש בש"ע (סי' שלח ס"ז), שאם יש לו פירות בראש הגג ורואה מטר שבא, אף שאסור לשלשלם בשבת דרך ארובה שבגג, מותר לכסותן. ואפי' לבנים, שהם מוקצים, מותר לכסותן מפני הדלף. והיינו שהתירו לו לעשות כן מפני הפסד ממון (ביצה לה:). [וע"ע במשנ"ב סי' רנד (ס"ק מג), ובש"י המג"א (שם) שאסר שם]. וכן הוכיח בא"ר (סי' רנד), שבמקום שיש חשש הפסד מותר לטרוח בהצלה, אף שזה לצורך חול, כיון שאם לא יטרח עכשיו לא יוכל עוד לעשותו בחול ויפסיד את הדבר. וכן התירו לכסות כדי יין ושמן של טבל. ובעירובין (לט.) מבואר, שאם אבד לו חמור מותר לטרוח ולהביאו בשבת, אף שבשבת אין שום אפשרות להשתמש בחמור. וע' במשנ"ב (סי' רנד ס"ק מג), ובבאה"ל ד"ה מותר, ובשש"כ (ח"א עמ' קיח).

וע' במשנ"ב סי' שכא (ס"ק כא), לגבי בשר ששהה ג' ימים בלי מליחה ושרייה במים, שלא במלח, ורוצה להדיחו בשבת כדי שלא יאסר לבישול, אם שרי, ועכ"פ ע"י גוי. ובילקו"י (סי' שח סעיף ו) העלנו, שמעיקר הדין מותר להדיח את הבשר וגם לטלטלו לצורך זה, ורק נכון שיעשה כן ע"י הערמה. וזה עפמ"ש בברכ"י שם (שח אות ב). ושם נתבאר שאין בזה איסור מכין משבת לחול. ומי שמלח את הבשר בע"ש ושכח להדיחו מהמלח שעליו, מותר להניחו בכיור ולהדיחו ממלחו. וטוב שיעשה כן ע"י הערמה. וזה ע"פ מ"ש בשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' סא), דכל איסור הכנה משבת לחול היינו דוקא אם כוונת העושה להרויח זמן שלא יצטרך לעשות זה בימי החול. כגון הדחת כלים או הצעת המיטות משבת לחול. אבל במקום שאם לא יעשה זה בשבת יופסד הדבר, לא גזרו על זה, וראיה מדהתירו לטלטל כלי שמלאכתו להיתר מחמה לצל ושלא יגנב ושלא ישבר. וכן מהפטר נדרים דשרי בשבת, דבעינן ביום שמעו. והוב"ד באורך בשערים המצויינים בהלכה (ח"ב סי' פ ס"ק כז).

ואף שהמג"א שם אסר בזה, צ"ל דס"ל דכיון שניכר שהאדם עושה זאת לשם חול אסור, ולא דמי למבואר בסי' שכא ס"א, שמותר להשקות את הירקות כדי שלא יכמושו, אף שלא יתקלקלו לגמרי. ששם אינו ניכר. אולם, לדינא יש להתיר במקום הפסד גם במקום שניכר, ואין בזה זלזול לשבת, כיון שעושה כן משום הפסד.

וכן נתבאר בילקו"י (שבת ח"ד עמ' רכג) שמותר להקפיא בשבת חלה מיותרת לצורך חול, בכדי שלא תתייבש ותפסד. וכע"ז כתב בשו"ת באר משה (ח"ח סי' רב), וכתב שהתירו לטרוח אפילו בשביל מניעת הפסד קטן.

וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' כד), עפ"ד מהרש"ג הנ"ל, שמותר להקפיא מאכלים שנשארו בשבת, כדי לשמור על טריותם, כיון שאין כוונתו בזה להרויח העבודה בחול, רק שהדבר מוכרח להיות בשבת דוקא, שלא יפסד.

עוד נתבאר בילקו"י (שבת ב דיני הכנה משבת לחול אות כט) שהמקדים לבוא לבהכ"נ לתפלת ערבית של מוצ"ש, מותר לו לקחת סידור תפלה גם קודם צאת השבת, ואין בזה איסור מכין משבת לחול, אם הוא מעיין בסידור באיזה דברים, או כשיש חשש שאחר כך לא ימצא סידור לתפלה. דכיון שלא ימצא אח"כ סידור להתפלל בו, אין זו הכנה, דכל היכא שיהיה לו הפסד אם לא יכין בשבת, מותר להכין משבת לחול [וכ"כ בספר מגילת ספר (עמ' תיא), ודלא כמ"ש בשש"כ (ח"א פכ"ח הערה קעג)].

ועוד יש היתר בדיני הכנה, בדבר שאין בעשייתו משום טירחה, וגם רגילים לעשותו מבלי לחשוב על התועלת שבעשייתו, ואין כאן כוונה מיוחדת לצורך הכנה למחרת, מותר לעשותו בשבת, גם אם תצא מעשייתו זו תועלת לימות החול, ובלבד שלא יאמר במפורש שהוא מכין לימות החול, כמ"ש הגרשז"א (שש"כ ח"א עמ' שעב). ולכן כתבנו בילקו"י (שבת ב דיני הכנה סי"ב), שהלוקח טלית לבהכ"נ, מותר לו להחזירה לביתו, אף אם אין לו עוד צורך בה בו ביום. וע"ש טעם נוסף שיש בנ"ד. וכן מאכלים ומשקים שאין דעתו לאוכלם עוד בשבת, מותר להחזירם למקרר.

ובס' מגילת ספר (עמ' תיב) כתב, דלענין החזרת בקבוקי שתיה למקרר אין להקל אלא כשהם עדיין קרים והאדם מחזירם למקרר כדי שלא תפוג צינתם, אבל לגבי

בקבוקי שתיה חמים, כשהנתינה במקרר היא לצורך הלילה, יש לאסור משום הכנה, אלא אם כן נותנים אותם במקרר מבעוד היום גדול, שאין ניכר שנותנם לצורך חול, שבזה יש להקל בשעה"ד. ע"ש. ושמא י"ל דמאחר ומותר לשטוף כלי שתיה כל היום משום שאין קבע לשתיה, גם לענין בקבוקי שתיה יש להקל להחזירם למקרר. וע' בשו"ת מהרש"ג (ח"ג או"ח סי' סא), ובשו"ת עולת יצחק (סי' נו).

עוד יש לדון בזה לפי מ"ש החיי אדם (כלל קנג) שדברים שאינם הכנות גמורות ומעשים חשובים [כמו הדחת כלים והצעת המטות וכי"ב], מותר להכין משבת לחול, כשאין ניכר שעושה לצורך חול, וכמו טלטול בעלמא, שעושה כן בעוד היום גדול. וראיה מהמבואר בסי' תרסב לגבי חול, שיושבים בסוכה גם בשמיני עצרת, שאחר שגמר לאכול ביום הח' מותר לפנות את הכלים לביתו לצורך סעודת הלילה. וגם המג"א (בסי' תרסז) הוכיח מהפוס' שרק לסדר את השולחנות בבית לצורך הלילה אסור משום הכנה, אבל להביאם מהסוכה לבית מותר. [וע' בעירובין לח: ובביצה מ. ברש"י ד"ה לא יוליכו, ודו"ק], ולכן צ"ל שמה שאסרו להביא יין לצורך הלילה היינו דוקא סמוך לחשיכה, דמוכח שהוא עושה כן לצורך הלילה, אבל לא במביא בעוד היום גדול. עכת"ד. ובמשנ"ב (סי' תרסז סק"ה) כתב שבשעה"ד שלא ימצא בלילה "בקל" יש לסמוך על זה, אך שמא רק כה"ג שעושה לצורך מצוה.

ואם מותר להכין לחול ע"י גוי. הנה במג"א (סי' תקי סק"ג) ומשנ"ב (שם ס"ק כג) מבואר לאסור הכנה גם ע"י גוי, וכן מבואר בש"ע הגר"ז (סי' תנט ס"כ). והפמ"ג (א"א ר"ס תקג) נסתפק בזה. ובשו"ת לבושי מרדכי (מהדורה תנינא סימן עו) כתב, דאיסור הכנה שאין בה אלא איסור עשה אינו אסור על ידי עכו"ם. אך בשו"ת מחזה אליהו (סי' סג) פסק להחמיר.

[ודע, שיש להסתפק במי שעשה עירובי תחומין [ביום טוב שחל בערב שבת], אם מהני העירוב להתיר לגלול את הספר ביום טוב לצורך הכנתו לקריאה בשבת, או דלא מהני עירובי תבשילין אלא לצורכי בישול ומאכל. וראה מה שכתבנו בספר אוצר דינים לאשה ולבת (עמוד קסו) אם צריך לעשות עירובי תבשילין בעבור הדלקת הנר מיום טוב לשבת. ע"ש. ובאמת דהכי סבירא ליה להמהרש"ל בשם

מהר"ש, [והובא באליה רבה סימן שב סק"ח], דמהני עירובי תבשילין גם לענינים אחרים, ולא רק לצורכי בישול, ולכן כתב, דטליתות חדשים שרי לקפל ביום טוב שחל בערב שבת אם עשה עירובי תבשילין. וכן הוא בפרישה שם. ואמנם הגאון רבי עקיבא איגר (סימן תרסז) ציין להר"ן (ביצה טז א), שכתב, דעירובי תבשילין אינו מועיל רק לצרכי סעודה. ע"ש. ואף שבתחלה רצה להקל להכין את הספר תורה ביום טוב לצורך מחרתו יום השבת, מטעם הואיל ואי מקלעי ליה אורחים ורוצים ללמוד את הפרשה שיקראו בשבת, מכל מקום נראה שאחר שציין להר"ן, אין הכי נמי גם הוא יורה שאין להקל כזה. גם מרן החיד"א במחזיק ברכה הנ"ל כתב, דאין לומר דכיון דאיכא עירובי תבשילין, וקאמר למיעבד כל צרכנא לשתרי, דהרואה יראה בדין עירובי תבשילין, דמוכח בש"ס ובפוסקים שדוקא במה שהותנה בפירוש, או מה שהוא מוכרח לבישול, בזה מהני עירובי תבשילין. ולכן צריך ליזהר אף מיום טוב לשבת. ע"ש.

ולכן העיקר לדינא דלא מהני עירובי תבשילין בדין זה, ואסור לגלול הספר תורה מיום טוב לשבת, וכמו שנתבאר ד"ז בשו"ת חלקת יעקב חלק ג' (סימן פד). וע"ע בשו"ת שבט הלוי חלק ג' (סימן סח). ע"ש].

ומעתה נבוא לנ"ד, שבשעת הדחק, שיתעכבו הרבה מלהתחיל את הסעודה, ומחמת כך מוכרחים להקדים לחמם את המאכלים לצורך סעודת י"ט שני, בדבר מבושל כבר שרובו יבש ואין בו משום מלאכה, רק משום מכין מי"ט ראשון לי"ט שני שאסור, אם אין הדבר ניכר שעושה לצורך הלילה, כגון שעושה כך מבעוד היום גדול, אזי בשעה"ד נתבאר שסומכים על סברת הח"א להתיר בזה, בדבר שאינו הכנה גמורה ומעשה חשוב. וגם סעודת י"ט שני נחשבת לצורך מצוה. אך יש להסתפק אם כאן נחשב הכנה גמורה או מעשה חשוב, כמו הצעת המטות, או דבר קל כמו הבאת יין, שמצד המעשה, הדבר נקל מאד, רק להניח את התבשיל ע"ג הפלאטה של שבת וי"ט, אבל מצד התוצאה יש כאן דבר חשוב קצת, שמתחמם המאכל.

אלא דבנ"ד שאם יש אפשרות עדיין לאכול ממנו בי"ט ראשון, יתכן שבלא"ה יש סיבה להתיר בזה. וצ"ע.

ועוד יש לדון בזה מצד הפסד הזמן, שהרי נתבאר שבמקום הפסד מותר להכין לחול. ולכא' גם כאן יש הפסד זמן, והפסד זמן לא גרע מהפסד ממון, ועדיף ממנו. וע"ע באגרות משה (ח"ד א"ח סי' קה) שמותר להלביש ילדים קטנים פיג'מה בשבת, אף שהולכים לישון אחר צאת השבת, אם הדרך הוא להלבישם בכל יום בשעה כזו. ואפי' קודם לזמן זה, אם שהאמא חוששת שאח"כ לא יהיה לה פנאי להלבישם, ועושה כן כדי לחסוך מזמנה, אין ברור הדבר לאסור בזה, רק שיש לחוש להחמיר.

וכשעושה כן ע"י גוי, יש לצרף ספק נוסף, דשמא הכנה מותרת ע"י גוי.

ומסקנת ההלכה, שאם מחמם את התבשיל שמבושל כבר [ואין בו משום בישול, וכגון שרובו יבש] לצורך סעודת ליל י"ט שני, בשעה"ד המיקל בזה יש לו על מה לסמוך, כשעושה כך מבעוד היום, באופן שאינו ניכר שעושה לצורך הלילה ובצירוף שיש כאן הפסד זמן, שלא יצטרכו לחכות שעה בלילה אחר בואם מבית הכנסת, עד שהתבשיל יתחמם. וטוב שיעשו כן רק ע"י גוי, או עכ"פ בבין השמשות.

בברכת התורה

יצחק יוסף

הראשון לציון, הרב הראשי לישראל

ונשיא בית הדין הרבני הגדול

